



Niels Hemmingsens ligprædiken over Birgitte Gøye

Taler

Niels Hemmingsen
Teolog

Dato

12. september 1574

Sted

Herlufsholm Kirke

Omstændigheder

Hemmingsens prædiken er gengivet i den originale version på datidens dansk efterfulgt af en bearbejdet udgave på moderne dansk, der er udarbejdet af Palle Birk.

Begge versioner findes på Birgitte Gøye Selskabets hjemmeside og er udgivet med selskabets tilladelse.

A I

Om erlige, velbyrdige og salige fru Biritte Gøyes affkomst, opdragelse, leffnet oc endeligt.

Fru Birittes affkomst.

Erlige, velbyrdige og salige fru Biritte Gøyes fader, vaar erlige velbyrdige og salige her Mogens Gøye til Krenckerup, ridder, som vaar Danmarckis

A II

Rigis hoffmester, oc Guds salige ords, og Guds ords tienneris beskyttere oc hantheffuere, imod dem som paa den tid vilde forhindre den pure euangeliske lærdom her udi Danmarck.

Her Mogens Gøyes fader hed her Eskel Gøye til Krenckerup, hans moder vaar erlige, velbyrdige oc salige fru Mette, her Erick Ottessøns daatter.

Oc vaar salige her Mogens Gøye tuende gange gifft. Hans første hustru, hed fru Mette, salige her Engelbret Albritssøns daatter til Torbenfeld. Hans anden hustru vaar velbyrdige oc salige fru Margrette Sture, som vaar Claus Sturis til Gammelgaard på Alsø, daatter.

Med den første hustru, fru Mette, afflede her Mogens disse børn.

Sønner

Axel Gøye
Eskel Gøye
Albret Gøye

Døtre

Pernille Gøye
Sophia Gøye
Mette Gøye
Elline Gøye
Birthe Gøye, som her nu begraffuis.

Her Mogens Gøyes oc fru Mettis børnebørn:

Axel Gøyes hustru hed

A III

Fru Doritte Hans daatter, oc vaar Hans Johanssøns daatter til Fobbislæt, oc haffde de ingen børn sammen.

Eskel Gøyes hustru hed fru Sitsele, Karl Bruskis daatter i Fyn til Dallun, oc haffde de ingen børn sammen.

Albret Gøyes hustru aff Krenckerup hed fru Anne, oc vaar Otte Holgersøns daatter af Boller, oc haffde de en søn oc fire døtre sammen.

Søn

Otte Gøye

Døtre

Doritte Gøye

Margrete Gøye

Mette Gøye

Pernille Gøye

Fru Pernille Gøye vaar tuende gange gifft. Den første hendis hosbonde hed Anders Ebbissøn til Rubierge Gaard, oc haffde de tu børn sammen.

Ebbe Anderssøn

Mette Anders daatter

Siden fick hun her Byrge Trolle, som vaar her Jacob Troldis søn aff Lillø, oc haffde de ingen børn sammen.

Fru Sophia Gøyes hosbonde hed her Mogens Bilde til Suanholm, oc haffde de ingen børn sammen.

A IIII

Fru Mette Gøyes hosbonde hed her Johan Oxe til Nielstrup, oc haffde de XII børn sammen, som hede

Sønner

Peder Oxe

Eskel Oxe

Torben Oxe

Johan Oxe

Albret Oxe

Døtre

Inger Oxe
Mette Oxe
Anne Oxe
Pernille Oxe
Sicille Oxe
Eline Oxe
Johanne Oxe

Fru Eline Gøyes hosbonde hed her Maurits Oluffsøn til Bollerup, oc haffde de try børn sammen, to sønner oc en datter, som vaar

Oluff Mauritssøn

N. Mauritssøn

Mette Mauritsdaatter

Med den anden hustru, fru Margrette Sture, haffde salige her Mogens Gøye disse børn:

Sønner

Christoffer Gøye
Falck Gøye
Erick Gøye

Døtre

Mette Gøye

Ide Gøye
Hellevig Gøye
Pollite Gøye
Anne Gøye
Margrete Gøye

Christoffer Gøyes, til Affuindsbierge, hustru heder fru Biritte Bøller, Erick Bøllers daatter til Offuerby, oc haffde de en søn sammen som hed Mogens Gøye.

A V

Falck Gøye aff Skiersø, hans hustru hed fru Ide Ulfstand, oc vaar her Truet Gregersøns daatter til Torup, oc haffde de to sønner oc to døttre sammen.

Sønner

Mogens Gøye
Falck Gøye

Døttre

Margrete Gøye
Mette Gøye

Fru Mette Gøyes hosbonde heder Jost Høg aff Wang, oc haffde de tu børn sammen.

Jacob Høg

Margrette Høg.

Fru Ide Gøyes hosbonde hed Otte Rosenkrants til Nesby, oc haffde de fem

børn sammen.

Sønner

Mogens Rosenkrants
Otte Rosenkrants.

Døttre

Sophia Rosenkrants
Margrete Rosenkrants
Biritte Rosenkrants.

Fru Helleuig Gøyes hosbonde hed Otte Gyldenstiern til Iffuersnes, oc haffde hun it barn ved hannem, som heder

Karine Gyldenstiern.

A VI

Aff salige her Mogens Gøyes børn leffue alene erlige og velbyrdige Christoffer Gøye til Affuendsbierge, oc fru Helleuig, salige fru Biritits arffuinge, som lode deris kiere systems, fru Biritte Gøyes lig, erlige oc christelige begraffue, udi Herluffsholms Kircke, hos sin salige hosbonde, her Herluff Trolde, den 12. dag septembris anno domini 1574. Udi hues begraffuelse vaare mange adels personer, herremend, junckere, fruer, jomfruer.

Item klercke, borgere, borgersker oc bønder, som alle sammen sørgede, at de haffde mist saa tro en hielpesom, goduillig, oc udi alle maade frommer ven, som alle vilde gaffne og ingen skade.

Fru Birittis opdragelse.

Der salige fru Biritte Gøyes moder vaar død, forskickede salige her Mogens

Gøye sin daatter til Ringklaaster, at hun skulde der optuctis udi Guds fryct, fromhed oc høffuiskhed, met andre gode mends børn, som den tid

A VII

der vaar. Thi saadanne jomfru kloster, vaare der til aff begyndelsen ordinerede oc skickede, at de skulde vere jomfru scholer, udi huilcke unge jomfruer kunde opdragis udi gudfryctighed, tuctighed oc høffuiskhed.

Der effter kom fru Biritte hiem til sin fader igien, effter at hand haffde gifft sig igien, oc faaet erlige velbyrdige oc salige fru Margrete Sture til husfrue, som siden udi moders sted, optuctede salige fru Biritte som sit eget barn, oc vaar fru Biritte hende lydig oc underdannig som sin kiere moder. Der effter kom fru Biritte til sin salig syster fru Sophia Gøye, oc fulde hende uden lands, oc bleff hos hende indtil hun døde hende fra.

Der Gud haffde nu kaldet salige fru Sophia, kom fru Biritte til sin søster, salige fru Eline Gøye, her Maurits Oluffsøns husfrue, erlige velbyrdige oc salige Oloff Mauritssøns moder. Siden kom salige fru Biritte til højbaarne oc salige førstinde dronning Dorothe, huor hun vaar udi stor act og ære, for sin forstand,

A VIII

høffuiskhed oc skickelighed udi alle maade. Kaart at sige: Fru Birittis opdragelse haffuer veret udi hendis jomfrudom saadan at hendis ord, lader oc gierninger fuldis at, saa at huer mand prisede hende for hendis gudfryctighed, høffuiske sæder, venlig omgengelse, tuctig tale, dannished oc fromhed udi alle maade, saa at andre jomfruer maatte vel tage it gaat exempel aff hende. Ja lige som hun vaar født aff gode gudfryctige oc fromme forældre, saa tydde hun oc paa den art hun vaar kommen aff.

Fru Birittis leffnet

Der frue Biritte vaar saa opdragen udi gudfryctighed oc fromhed i alle maade, gaff hun sig effter sine venners raad udi ecteskaffs stat, met erlige velbyrdige oc salige her Herluff Trolde ridder, til Herluffsholm, som vaar erlige velbyrdige oc salige her Jacob Troidis til Lildø søn, oc leffuede hun met hannem udi it aar oc tiue, som vaar tredje parten aff hendis alder, huilcken vaar trysindstiue aar oc

paa det fiende. Met

B I

denne sin hosbonde leffuede hun gudfryctige, erlige, kierlige og venlige udi alle maade.

Der de vaare først sammen komne, toge de sig for at tiene Gud endrectelige, oc gaffue der met andre som dennem omgicks ie gaat exempel. Thi de viste vel, at de som komme offuer ens udi guds fryct, de haffue lagt en fast grunduol til mange andre dyder, oc en christelig omgengelse oc offuerbærelse. Der faare siger icke Salomon til forgeffuis: Herrens fryct er den ypperste visdom. Denne gudfryctighed beuiste salige her Herluff Trolde oc fru Biritte Gøye udi mange maade, oc besynderlige her udi, at de udi deris velmact, aff beggis vilie oc samtycke stiftede den fri skole Herluffsholm, udi huilcken ungdommen aff adelen oc andre kunde optuctis til Guds ære, oc deris fæderneland til beste. Oc er allerede udi disse forgangne otte aar mange fine personer opdragede, oc endnu findis mange tilstede, som merckelige ere udi

B II

deris ungdoms lærdom forfremmede. Huor faare jeg forhaaber, at salige her Herluff Trolde oc frue Birittis arffuinge, slect oc byrd, skulle vel hantheffue, fremme oc forbedre samme fri skole til det beste.

Der hos aff samme fundament leffuede her Herluff oc fru Biritte saa met alle, at huer mand prisede oc ærede dem. Besynderlige beuiste de sig rundelige mod Guds ords tienere oc fattige folck som de altid maatte lide, oc gjorde til gode. Met deris tienere skickede de sig saa, at ingen vilde gierne fra dem, men heller vere hos dem. Kaartelige: de leffuede saa sammen, oc beuiste sig mod alle som Guds børn burde at giøre.

Der salige her Herluff Trolde vaar heden død fra salige fru Biritte, da leffuede hun effter hans død udi sit encke sæde på niende aar, oc dissimellem skickede hun sig saa, at de beste baade fruer oc jomfruer vilde gierne omgaaes oc vere hos hende. Hun optuctede oc opdrog mange høffuiske jomfruer, oc giffte dem erlige og vel fra

B III

sig. Haffuer hun oc vel forseet mange fattige piger, som hende tiente.

Dissimellem haffuer hun oc hafft sit kaarss aff Guds gode og vise raad, som met sit faderlige riis holder sine børn udi fryct. Oc haffuer hun tit veret saa haardelige siug, at ingen haffde meent, at hun skulde leffuet. Ja atskillig siugdom haffuer veret hende som en tuctmestere, huilcken der lærde hende den rette konst til at dø christelige oc vel. Thi den som er icke offte tryet met kaarsset, oc haffuer forsøgt dødsens anløb, hand er utaalmodig, naar døden kommer for aluere, oc veed icke huor hand skal tage imod døden.

Jeg vil intet opregne huad hun besynderlige haffuer giffuet til skoler oc hospital, baade i Roskilde, Helsingør, Nestued og andre steder, huor aff der tagis aarlige rente til fattige skolebørns oc andre fattigis ophold. Ja saa haffuer salige fru Biritte draget sin tid igennem udi sit encke sæde, som den hellige skriffte lærer, udi bøn, udi Guds ords høreelse, udi velgierningers beuis-

B IIII

ning mod fattige, udi forstandighed i sit regimente, udi kyskhed, udi fromhed mod alle.

Oc haffde hun denne wiis altid, baade men(s) hendis kiere hosbonde leffuede oc siden, at huer dag der hun gick til bords, da stod hun oc hendis jomfruer, oc andre som vaare tilstede, huer paa sin sted ved bordet, oc læste til bords oc fra, oc strax de vaare sætte til bords, begynte en unger dreng (som haffde sin føde oc ophold der faare) at læse en part aff Bibelen. Disligiste oc der de haffde læst fra bords, oc haffde hun saaledis tit ladet Bibelen udlæse for sig til bordleyse. Tre dage før end hun fick sin helsot, bleff Bibelen sidste gang udlæst til bords. Da sagde hun til sin skriffuere: Mickel nu haffue wi atter ende paa vor Bibel, raade nu Gud, huo den skal begynde igien. Saa haffde altid denne fromme frue døden udi tanke, huilcken tanke som holder menniskan hart under Guds fryct, at mand icke falder udi atskillige synder, effter som den vise mand Syracides siger: Huad

B V

du taler eller gjør, kom ihu dine sidste dage, da skalt du icke synde.

Om salige fru Birittis endeligt

Løffuerdagen næst effter Sanctæ Mariæ Magdalenæ dag i dette aar mand skriffuer 1574 bleff salige fru Biritte Gøye hastelige siug, met stor ve oc sting offuer sit ganske legeme, oc forstod vel strax, at tiden vaar nu for haanden, at hun skulde skillis fra denne verden. Der faare beredde hun sig til døden christelige og frimodige, som hun til forn giort haffde udi sine store siuger. Och vil ieg it aff hendis frimodigheds tegn, andre til exempel her opregne.

Hen ved sex aar siden vaar hun saa siug udi Kiøbenhaffn paa sin gaard, at ingen trode hende til liffuet, men meente, at hun icke kunde leffue offuer en dag. Da gick frem til hende en ærlig from quinde (nu salig met Gud)

B VI

Lizabeth Marcus Hassis borgemesters hustru, oc sagde til hende: Kiere fru Biritte, ieg kand icke dylle for eder, huad wi see for vore øyen. Kiere frue Biritte, verer taalmodige, oc giffuer eder inderlige ind til Gud. Thi eders tid er kommen, at i skulle her fra. Da bleff fru Biritte meget glad oc frimodig, oc sagde til Lizabeth Marcus Hassis, nu er ieg glad, at det er saa nær kommet met mig, at ieg skal fra denne suigefulde verden, Gud vere loffuet euindelige. Oc gaff met mange ord sin frimodighed oc glæde tilkiende. Da sagde Lisabeth til hende, ach kiere fru Biritte, huorlunde kunde i vere saa glad? effterdi alle menniske grue for døden, oc ingen vil gierne dø. Guds søn selff, den stercke kempe gruede for døden, at hand suetis blodig sued, saa at blods dropper fløde neder aff hans ansict paa jorden. Da suarede fru Biritte frimodige oc sagde. At Guds søn min kiere Jesus Christus gruede for døden, oc suetis blodig sued, er icke under. Fordi hand haffde en stor

B VII

byrde paa sig, hand haffde alle vore synder paa sig, som hand met sin død skulde betale for, oc formilde der met Guds grumme vrede, oc forlige oss arme syndere met sin himmelske fader, saa maatte hand vel grue for døden, som haffde saa stor en byrde paa sig. Men ieg glæder mig, for min byrde er tagen aff mig, oc lagt paa min kiere frelsere Jesum Christum. For hans skyld haffuer ieg mine synders

forladelse, oc en barmhiertig fader udi himmelen, oc en viss foriættelse paa det euige lifff, effter denne naturlige død. Han sagde til røffueren paa kaarsset: I dag skalt du vere met mig i himmerige. Hand siger til mig udi sit hellige ord: Huo som troer paa mig, hand skal haffue det euige lifff. Effter disse mine vilkaar hui skulde ieg grue oc frycte for døden? Dette hørde mange som stode hos sengen.

B VIII

Her aff kand ieg oc vel getse huad hun paa det sidste haffuer veret frimodig imod døden. Der salige fru Biritte vaar nu bleffuen saa hart siug, lod hun kalde til sig sin sjælesørgere, mester Hans Mickelssøn, oc hørde trøstelige sententser aff schriffthen aff hannem, men naar hand neffnde en sentents, da haffde hun en anden, ja mange, hvor met hun trøstede sig.

Om søndagen der effter annammede hun Jesu Christi legemis og blods sacramente, til en beseyling paa Guds naade oc barmhiertighed, oc paa det euige lifffs foriættelse. Strax der effter lod hun kalde til sig erlige, velbyrdige oc gudfryctige frue Anne Hardenberg, salige Oluff Maurittssøns effterleuerske, oc frue Anne Holck. Betenckte hun oc sine jomfruer oc tienere, oc raadde dem til Guds fryct, oc der met gaff hun aff tancke denne verden, oc redde sig til døde.

Om mandagen der effter kom doctor Hans Philippus til hende, oc brugede hans gode raad, men ingen

C I

raad duer imod døden, uden Guds naade, ved Jesum Christum, som hun sig fuldkommelige tilgaff. Om natten der effter, der tiden vaar nær, at hun skulde fra denne verden, lod hun kalde sine jomfruer til sig, sagde dem gode nat, og raadde dennem til Guds fryct, oc der hos tit oc offte befaledede sin siæl den almectigste Gud udi haand. Oc lidet der effter sactmodige gaff sin aand op, og hensoff udi Herren den XXV. dag Julii. Saa haffue wi ingen tuil paa hendes salighed, this hun leffde gudfryctige, oc døde udi vor Herris Jesu Christi rette paakaldelse. Gud giffue oss alle sin naade, at wi saa mue leffue, at wi kunde christelige dø,

AMEN.

C II

Kilde

En kaart Beretning om erlige, velbyrdige, Gudfryctige, og salige Fru Biritte Gøyes affkomst, opdragelse, leffnet oc endeligt. Disligeste En Predicken, om it Christeligt leffnet, faaregiffuet udi samme fru Biritte Gøyes begraffuelse. Oc nu Er ladet udsæt, salige Fru Biritte Gøyes Arffuinge, Slect oc Venner til vilie, Oc en amindelse om deris kiere Syster Slect oc Ven, oc andre gode Christne til it gaat Exempel oc Lærdom, Aff Niels Hemmingsen

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Begravelsestale, Prædiken, Prædikener fra 1500-tallet, Reformationen

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/niels-hemmingsens-ligpraediken-over-birgitte-goye>